

Prístupy k dôchodkovej reforme na Slovensku – prehľad ich vývoja v rokoch 1998 – 2003

Vladimír BAČIŠIN*

Úvod

Reforma dôchodkového systému na Slovensku sa spomínala v programových vyhláseniach vlády už v rokoch 1998 a 2002. V *Koncepcii strednodobej hospodárskej politiky*, pripravenej v júni 1999, sa hovorí tiež o reforme dôchodkového systému.

Doteraz na Slovensku existujú tri základné prístupy k dôchodkovej reforme. Sú spojené s pôsobením Petra Magvašihu vo funkcii ministra práce, sociálnych vecí a rodiny od roku 1998 do roku 2002, Ľudovíta Kaníka v tej istej funkcii po voľbách v roku 2002 a s pôsobením politika Petra Tatára z Občianskej konzervatívnej strany v parlamente od roku 1998 do roku 2002.

Všetky tri koncepcie majú spoločný znak – *prechod na trojzložkový systém financovania* (každá zložka sa zvykne označovať slovom *pilier*). Okrem súčasného piliera – priebežného financovania, pri ktorom pracujúci „platia“ dôchodcov, majú vzniknúť predpoklady na vznik súkromných dôchodkových fondov (druhý pilier), kde si bude občan povinne „sporit“ sám na seba a podľa toho, koľko si nasporí, určí sa výška jeho dôchodku. Dobrovoľné doplnkové sporenie, alebo poistenie obhospodarujú inštitúcie tretieho piliera. Ich funkciu v súčasnosti (zatiaľ) plnia doplnkové dôchodkové poisťovne. Rozdiel v jednotlivých koncepciách je vo výške podielu príspevkov do druhého piliera, ktorý by mal byť súkromný. Odlišnosti existujú najmä v inštitucionálnom rámci reformy, predovšetkým v tom, kto a akým spôsobom má spravovať súkromné úspory v druhom pilieri. Koncepcia z rokov 1998 – 2002 sa nedokončila, návrh koncepcie poslancov Národnej rady SR dostal podobu konkrétneho zákona a súčasná koncepcia čaká na zakotvenie v zákone.

Koncepcia v rokoch 1998 – 2002

Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny (MPSVR) SR vypracovalo *Koncepciu reformy sociálneho systému* v septembri 1999. Jej súčasťou bola reforma systému sociálneho poistenia. Nový zákon mal platiť od roku 2003. Ministerstvo zdôvodnilo nevyhnutnosť reformy dôchodkového systému niekoľkými faktormi.

---

* Vladimír BAČIŠIN, Medvedovej 5, 851 04 Bratislava 5; bacisin@nextra.sk

Základným bol nepriaznivý demografický vývoj. Na Slovensku zomierajú predovšetkým príslušníci strednej generácie: štyridsiatnici a päťdesiatnici, ktorí najviac prispievajú do poisťného systému na dôchodky. O to menej je finančných zdrojov na výplatu tých, ktorí už na dôchodku sú. Demografické riziko sa považuje za jedno z najväznejších rizík sociálnych systémov na svete (tab. 1).

T a b u ľ k a 1

Populácia vo veku nad 60 rokov vo vybraných krajinách (v %)

	1990	2000	2010	2020	2030	2040
Francúzsko	18.9	20.2	23.1	26.8	30.1	31.2
Nemecko	20.3	23.7	26.5	30.3	35.3	32.5
Taliansko	20.6	24.2	27.4	30.6	35.9	36.5
Japonsko	17.3	22.7	29.0	31.4	33.0	34.4
Veľká Británia	20.8	20.7	23.0	25.5	29.6	29.5
USA	16.6	16.5	19.2	24.5	28.2	28.9

Prameň: Financial Times.

Všeobecne sa uznáva fakt, že dôchodkový systém je v kríze, keď počet prispievateľov k prijímateľom dôchodkových dávok klesne pod 2 : 1.

Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny SR potvrdilo, že systém priebežného financovania dôchodkového zabezpečenia je skutočne v kríze. Negatívne trendy v dôchodkových systémoch však vidieť takmer vo všetkých krajinách, Slovenská republika nie je výnimkou, skôr naopak. Rastom príspevkov do priebežných systémov financovania sa vytvára sociálna nerovnováha v spoločnosti, a najmä medzi generáciami, ako dôsledok medzigeneračného transferu. Možno jednoznačne povedať, že dôchodkové zabezpečenie nie je možné systémovo vyriešiť bez vhodnej kombinácie nasledovných opatrení: a) sprísnenia v súčasnosti platných podmienok získania nárokov na dôchodky zo základného systému; b) zníženia výšky dôchodkov poskytovaných dnešným základným systémom; c) zavedenia kapitalizácie do systému; d) komplexného prístupu k daňovému a príspevkovému zaťaženiu právnických a fyzických osôb, ktorým by sa systémovo riešili otázky vzájomného vzťahu solidarity a motivácie.

Načrtnuté problémy vo financovaní dôchodkov majú jediné ekonomicky zvládnuteľné riešenie: finančné zdroje na vyplácanie časti dôchodkov v budúcnosti sa musia akumulovať už do začiatku vyplácania týchto dôchodkov, čo znamená ich kapitalizáciu. Solidarita v priestore (medzigeneračný transfer, teda priebežné financovanie) sa musí čiastočne nahradiť solidaritou v čase (odloženou spotrebou).

V čase návrhu *Koncepcie reformy sociálneho poistenia* (r. 2000) sa platilo na dôchodky 27,5 % vymeriavacieho základu v tzv. priebežnej (repartičnej) forme financovania. Znamená to, že vybrané peniaze sa hneď rozdelia medzi dnešných dôchodcov. Koncepcia predpokladala zavedenie druhého piliera, ktorý by mal

byť založený na kapitalizačnej forme. Časť odvodov by sa odvádzala na osobné účty, kde by sa ukladali a v budúcnosti by slúžili na vyplácanie dôchodkov pre dnešných sporiteľov. Koncepcia predpokladala delenie príspevkov v pomere 5,5 : 1 v prospech prvého, priebežného piliera (22,5 %). Zvyšok prostriedkov (5 %) mal ísť do druhého, kapitalizačného piliera. Tento pomer sa mal postupne meniť v prospech kapitalizácie. Z prepočtov rátajúcich s 2 %-ným ročným zhodnotením (výnosom) a s 10 %-ným rastom nominálnych miezd vyplýva, že uvedených 5 % bude po 30 rokoch znamenať dôchodok vo výške približne 30 % budúcej priemernej mzdy, čo sú 3/5 výšky dôchodku, ktorá sa považuje za dostatočnú (50 % priemernej mzdy). Dve pätiny dôchodku majú ísť z odvodov 22,5 % z prvého piliera.

Za približne 40 rokov mala byť podľa prepočtov váha kapitalizačného piliera taká, že budú stačiť odvody vo výške menej ako 15 %, aby spoľahlivo pokryli budúce dôchodkové nároky sporiacich občanov. Pri priebežnej forme financovania a odvode vo výške 27,5 % je systém deficitný. Ministerstvo odhadlo tento schodok na 52 – 67 mld Sk v rokoch 2000 – 2006.

V máji 2002 predložilo MPSVR *Návrh legislatívneho zámeru na vypracovanie návrhu zákona o kapitalizačnom pilieri dôchodkového poistenia*. Predpokladal správu aktív v druhom pilieri dôchodkového zabezpečenia súkromnými spoločnosťami. Zákon mal pozostávať z 11 kapitol. V úvodných ustanoveniach mali byť vymedzené základné pojmy a účel kapitalizačného piliera. Mal definovať vznik a zánik kapitalizačného piliera, určiť druhy dávok, spôsob ich výpočtu, výplatu anuit, valorizáciu dávok a ich zdaňovanie. Na základe zákona mala vzniknúť správa kapitalizačného piliera, ako aj investičný výbor, ktorý by schvaľoval správcu aktív, určoval investičnú politiku, schvaľoval odmeňovanie správcu aktív a poplatky. Zákon mal určiť podobu správcu aktív, dôchodkového fondu, depozitára a určiť formu dozoru.

Koncepcia navrhnutá v Národnej rade SR

Vo februári 2002 poslanec za SDK (neskôr OKS) Peter Tatár predložil zákon, ktorý obsahoval 167 paragrafov a ktorým sa novelizoval zákon o Úrade pre finančný trh, zákon o Sociálnej poisťovni a zákon o daniach z príjmov. Zákon vymedzil dôchodkové poistenie, vznik a činnosť dôchodkových poisťovní, vznik a činnosť otvorených dôchodkových fondov, financovanie dôchodkového poistenia, dozor štátu nad vykonávaním dôchodkového poistenia, základné vzťahy dôchodkového poistenia a sociálneho zabezpečenia (poistenia). Definoval účastníkov dôchodkového poistenia, nárok na dôchodok, garančný dôchodkový fond a informačné povinnosti. Model poslanca P. Tatára vychádzal z toho, že povinné súkromné dôchodkové fondy budú dominantným pilierom, menší význam bude mať povinný verejný, priebežne financovaný pilier (Sociálna poisťovňa) a funkcie tretieho piliera bude plniť súkromné a dobrovoľné doplnkové dôchodkové poistenie.

Základom budúcich dôchodkov malo byť zhromažďovanie príspevkov od fyzických osôb na ich osobných účtoch v otvorených dôchodkových fondoch, hospodárenie s týmito príspevkami a vyplácanie dôchodkov dôchodkovou poisťovňou podľa výšky zostatku na osobnom účte.

Subjektmi dôchodkového poistenia mali byť účastníci dôchodkového poistenia, zamestnávateľa, Sociálna poisťovňa, dôchodková poisťovňa – dôchodkový fond, garančný fond a Úrad pre finančný trh (ÚFT). Do priebežného piliera sa malo odvádzať 9 % a do dôchodkových fondov 10 % z hrubej mzdy. Účastníkmi zreformovaného systému mali byť povinne obyvatelia mladší ako 30 rokov, dobrovoľne sa do neho mohli prihlásiť občania od 30 do 50 rokov. Pre obyvateľov starších ako 50 rokov mal byť povinný priebežne financovaný pilier dôchodkového systému.

Dôchodkovou poisťovňou mala byť akciová spoločnosť s akciami na meno, podnikajúca na základe povolenia ÚFT, so základným imanom 250 mil Sk. Tá mala zakladať dôchodkový fond, ktorý by mal právnu formu otvoreného podielového fondu tak, ako bol definovaný v zákone o kolektívnom investovaní. Zákon mal definovať pravidlá na rozloženie rizika pri investovaní do rôznych cenných papierov. Okrem toho určoval, čo je to dôchodkový plán, najmä: spôsob výpočtu výšky dôchodku pomerne podľa výšky zostatku na účte člena fondu v čase získania nároku na dôchodok, spôsob výplaty dôchodkov, spôsob platenia príspevkov, ako aj zásady, podľa ktorých sa člen fondu a príjemca dôchodku podieľajú na výnosoch z hospodárenia poisťovne. Výber prostriedkov v systéme mala zabezpečovať Sociálna poisťovňa. Prípadné straty v súkromnom pilieri mal hradiť garančný fond. Dozor mal vykonávať Úrad pre finančný trh.

Koncepcia z roku 2003

Základy koncepcie Ľudovíta Kaníka, súčasného ministra práce, sociálnych vecí a rodiny SR, sa začali formovať v názoroch Martina Thomaya a Júliusa Strapeka, ktorí sa inšpirovali modelom čílskeho ekonóma José Pineru. Okrem nich Peter Gonda, Marek Jakoby, Viliam Pätoprstý a Oľga Reptová tvrdia, že v dôchodkovom systéme by sa mal znižovať podiel odvodov do verejného priebežne financovaného systému.

Podľa J. Strapeka by sa dôchodková reforma mala realizovať v nasledovnej podobe:

1. Dôchodková reforma nesmie mať vplyv na tie osoby, ktoré už poberajú dôchodok; občania, ktorí zostanú v prvom pilieri, musia mať zachovaný taký istý dôchodkový režim, ako sa aplikuje dnes.

2. Všetci zamestnanci si môžu vybrať, či chcú zostať v prvom pilieri, alebo vstúpiť do druhého piliera. Tí, ktorí prestúpia z prvého piliera do druhého piliera,

získajú vládny dlhopis „uznania“, ktorý bude rešpektovať proporcionálne ich budúce benefity z prvého piliera, a sociálne príspevky, ktoré občan platil (napríklad Američania uvažujú o tom, že dlhopis nebude priznaný občanom do 30 rokov). Dlhopis sa pripíše občanovi na jeho dôchodkový účet a jeho splatnosť je daná odchodom občana do dôchodku.

3. Každý nový zamestnanec, ktorý vstupuje do aktívneho pracovného života, musí vstúpiť do druhého piliera a nemôže využívať služby druhého piliera.

Podľa M. Thomaya sa dôchodková reforma má riadiť nasledovnými princípmi:

- uzavretie súčasného systému pre nových účastníkov,
- prechod na financovanie zo všeobecných rozpočtových zdrojov,
- pokračovanie výplaty dávok súčasných dôchodcov,
- výplata dávok budúcim starobným dôchodcom podľa výšky ich dodnes vzniknutých nárokov,
- postupné predlžovanie veku odchodu do dôchodku,
- indexácia dôchodkov podľa inflácie.

Thomay je autorom typológie implicitných dlhov dôchodkového systému. Podľa jeho prepočtov sa súčasná hodnota implicitného dlhu pri diskontnej sadzbe 3 % (*accured-to date liabilities*) pohybuje od 174 % do 344,7 % HDP v roku 2003. Ak by bol implicitný dlh 174 % HDP v roku 2003, tak by štvornásobne prekročil hodnotu verejného dlhu. V prípade implicitného dlhu na úrovni 344,7 % HDP z roku 2003 by to bol takmer osemnásobok verejného dlhu. Čím je diskontná sadzba vyššia, tým viac implicitný dlh klesá (tab. 2).

Tabuľka 2

Verejné výdavky na dôchodkové zabezpečenie vo vybraných krajinách OECD
(vyjadrené v % v pomere k HDP)

	1995	2020	2040	2070
Rakúsko	8.8	12.1	15.0	13.5
Belgicko	10.4	10.7	15.0	14.3
Dánsko	6.8	9.3	11.6	11.7
Fínsko	10.1	15.2	18.0	17.8
Francúzsko	10.6	11.6	14.3	14.0
Nemecko	11.1	12.3	18.4	15.5
Írsko	3.6	2.7	2.9	2.2
Taliansko	13.3	15.3	21.4	17.0
Holandsko	6.0	8.4	12.1	11.0
Nórsko	5.2	8.6	11.8	11.1
Portugalsko	7.1	9.6	15.2	14.8
Španielsko	10.0	11.3	16.8	16.0
Švédsko	11.8	13.9	14.9	15.1
Veľká Británia	4.5	5.1	5.0	3.1
USA	4.1	5.2	7.1	7.4
Japonsko	6.6	12.4	14.9	14.4

Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny SR pripravilo v januári 2003 koncepciu, podľa ktorej mal byť pôvodne prvý pilier sociálnou sieťou pre tých, ktorí si nenasporili na dôchodok. Koncepcia vychádzala z modelu J. Strapeka, podľa ktorého základom bol princíp osobných účtov. Július Strapek navrhoval, aby sa vedenie dôchodkových účtov decentralizovalo na komerčné subjekty, ktoré budú schopné efektívne informovať občanov o stave ich dôchodkového účtu. V koncepcii sa preto v prvej etape rátaťo s administráciou osobných dôchodkových účtov, ktorá by sa mala vykonávať oddelene od funkcie centrálnej evidencie a od funkcie správy aktív. Správu aktív vykonávajú podľa slovenskej legislatívy správcovské spoločnosti. Dôchodkový administrátor by mal viesť osobný účet prispievateľa. Za príspevky by mal dôchodkový administrátor nakupovať dôchodkové podiely v dôchodkových fondoch. Okrem toho by mal inkasovať platby od zamestnávateľov a nakupovať anuity po odchode občana do dôchodku. Od koncepcie dôchodkového administrátora sa ustúpilo. Tento model predpokladal, že dôchodkové fondy budú môcť zakladať a spravovať už existujúci správcovia podielových fondov po získaní licencie.

V koncepcii, ktorú schválila vláda SR, sa uvažuje s novým, dávkovo definovaným, priebežným pilierom (I. pilier), ktorý sa bude financovať prostredníctvom príspevkov. Nový priebežný dôchodkový systém bude poskytovať dávku v závislosti od dvoch skutočností.

Podľa prvej alternatívy to bude v závislosti od počtu rokov prispievania do dôchodkového systému a od výšky príjmov, z ktorých boli zaplatené príspevky. Táto dávka sa bude poskytovať všetkým občanom, ktorí splnia podmienky nároku na dávku, t. j. dovŕšenie dôchodkového veku a minimálny počet rokov prispievania do priebežného systému a do systému starobného dôchodkového sporenia.

Podľa druhej alternatívy bude dávka závisieť od výšky zostatku na osobnom dôchodkovom účte a od stanoveného minimálneho počtu rokov prispievania do systému starobného dôchodkového sporenia. Táto dávka bude mať formu doplatku k dôchodku zo systému starobného dôchodkového sporenia, ak tento dôchodok nebude dosahovať minimálnu zákonom stanovenú výšku po dovŕšení stanoveného dôchodkového veku.

Náhradu príjmu bude rovnako (do určitej úrovne v závislosti od vymeriavacieho základu) zabezpečovať systém starobného dôchodkového sporenia (II. pilier), teda tzv. kapitalizačný pilier, ktorý bude príspevkovo definovaný a financovaný prostredníctvom príspevkov na osobné dôchodkové účty účastníkov systému.

Dôchodok z priebežného systému dostanú teda aj tí, ktorí si budú sporiť na svojich osobných účtoch v druhom kapitalizačnom pilieri. Na osobné účty si

budú ekonomicky aktívni ľudia odkladať 10 % z hrubej mzdy a ďalších 10 % pôjde do Sociálnej poisťovne na financovanie priebežného systému. Zvyšných 8 % bude určených na invalidné a pozostalostné dôchodky. Tie by sa mali u ľudí zapojených do druhého piliera zmeniť na povinné zmluvné poistenie, ktoré budú zabezpečovať komerčné poisťovne. Funkciu vykonávania životného poistenia v rámci systému (poskytovanie anuit) budú vykonávať životné poisťovne na konkurenčnom princípe.

Dohľad nad druhým kapitalizačným pilierom bude vykonávať už fungujúci Úrad pre finančný trh, nie nový regulačný orgán, ako plánovalo ministerstvo. Zmeny nastanú aj v III. pilieri, ktorý je dobrovoľný a obsluhujú ho doplnkové dôchodkové poisťovne. Mali by umožniť účasť v tomto poistení všetkým občanom za rovnakých podmienok. Novelizovaný zákon o doplnkových dôchodkových poisťovniach by mal oddeliť majetok zakladateľov doplnkových dôchodkových poisťovní od majetku poistencov a poberateľov dávok, pričom správu aktív by mali v budúcnosti vykonávať profesionálni správcovia (schéma 1).

Schéma 1

Piliere nového dôchodkového systému

	I.	II.	III.
Pilier	Povinný, verejne spravovaný	Povinný, súkromne spravovaný	Dobrovoľný, súkromne spravovaný
Funkcie	Náhrada príjmu	Náhrada príjmu	Náhrada príjmu
Nástroj	Redistribúcia	Akumulácia úspor a poistenie	Akumulácia úspor a poistenie
Forma	Alt. 1a: Dôchodok poskytovaný v závislosti od minimálneho počtu rokov prispievania a príjmu, z ktorého sa platili príspevky Alt. 1b: Dôchodok poskytovaný v závislosti od minimálneho počtu rokov prispievania a výšky dôchodkových úspor	Anuita alebo programovaný výber prostriedkov z osobného dôchodkového účtu	Osobné dôchodkové sporenie, poistenie alebo zamestnanecká schéma
Financovanie	Priebežné	Kapitalizácia	Kapitalizácia
Výška dôchodku	Alt. 1: Dôchodok v závislosti od výšky príjmu, z ktorého sa platili príspevky Alt. 2: Dôchodok, ktorý dopĺňa dôchodok zo starobného dôchodkového sporenia do minimálnej zákonom stanovenej výšky	podľa naakumulovaných úspor na osobnom dôchodkovom účte	podľa naakumulovaných úspor a individuálnych preferencií
	Viac ako 40 %-ná miera náhrady		

Správu dôchodkových aktív v dôchodkových fondoch budú robiť nové, navzájom si konkurujúce správcovské spoločnosti, ktorými budú dôchodkové správcovské spoločnosti (DSS). Vznik a činnosť DSS bude podmienená získaním povolenia, ktoré bude udeľovať nezávislý orgán dohľadu. Počet povolení nebude vopred stanovený, budú stanovené len prísne kritériá, ktoré bude zakladateľ povinný splniť pri predložení žiadosti o povolenie na vznik a činnosť DSS.

Systém starobného dôchodkového sporenia bude príspevkovo definovaný systém individuálneho dôchodkového sporenia. Povinné príspevky sa budú platiť z definovaného (valorizovaného) vymeriavacieho základu, ktorý bude maximálne vo výške trojnásobku priemernej mzdy.

Príspevky na osobné dôchodkové účty bude platiť a odvádzať zamestnávateľ. To znamená, že zo súčasnej percentuálnej sadzby, ktorú platí za zamestnanca vo výške 21,6 %, bude platiť a odvádzať 10 % na osobný dôchodkový účet zamestnanca.

Centrálnu registráciu a evidenciu prispievateľov do systému kapitalizácie úspor bude robiť verejnoprávna inštitúcia (Sociálna poisťovňa), ktorá na tento účel bude viesť centrálny register prispievateľov, prijímať a kontrolovať výkazy od dôchodkových správcovských spoločností, od zamestnávateľov a iné činnosti.

Koncepcia priniesla len čiastkové prepočty nákladov na prechod k systému fondov. Za absenciu úplného matematického aparátu reformy kritizoval MPSVR SR člen Bankovej rady Národnej banky Slovenska Karol Mrva a František Hajnovič z Inštitútu finančných a menových štúdií NBS v diskusii na odbornom seminári venovanom prezentácii koncepcie ministerstva. Okrem toho sa v koncepcii nehovorí o odporúčaniach, ktoré by sa mali týkať alokácie finančných prostriedkov do vybraných tried finančných aktív. Úplnosť matematických prepočtov je iluzórna vzhľadom na absenciu predikcie vývoja makroekonomických ukazovateľov pre časový horizont 40 rokov. Nemá zmysel presne prepočítavať nepresné čísla. Z tohto dôvodu je nevyhnutné rátať s korekciami vo väzbe na vývoj starobného dôchodkového sporenia.

Záverom

Reforma mechanizmov finančného zabezpečenia obyvateľov v dôchodkovom veku smeruje k tomu, že sa na ňom budú vo väčšej miere podieľať súkromné úspory, a nie odvody vo forme kvázidani, ktoré dostali pomenovanie *poistné*. Hlavným prínosom dôchodkovej reformy je podľa viacerých autorov podstatné posilnenie osobnej zainteresovanosti a zodpovednosti, zvýšená motivácia k sporeniu, nárast čistých príjmov obyvateľstva, pokles nákladov firiem, ako aj nepriamy vplyv na tvorbu pracovných miest. Výhody a prínosy viaczdrojového

súkromno-verejného systému spočívajú v tom, že financovanie dôchodkov je prehľadné, v systéme sa neakumuluje dlh a takýto systém umožňuje aj dostatočne solidárne prerozdelenie zdrojov.

Podmienkou fungovania reformovaného systému je zvýšenie veku odchodu do dôchodku. Tento krok Medzinárodný menový fond odporučal už v roku 1999. Preto od 1. 1. 2000 nie je možný predčasný odchod do dôchodku, na základe ktorého sa mohol zamestnancom postihnutým organizačnými zmenami, zrušením ich pracovného miesta a pod. priznať mimoriadny starobný dôchodok aj dva roky pred dosiahnutím dôchodkového veku. S týmto záverom sa stotožňujú všetci ekonómovia, ktorí sa prikláňajú k prechodu od jednozložkového priebežného systému financovania dôchodkov k viaczložkovému systému.

Najkritickejšou úlohou v oblasti dôchodkov je *zabezpečenie dlhodobej finančnej životaschopnosti systému*. To sa dá postupným zvýšením dôchodkového veku na 65 rokov. V systéme dávok, ktorý napriek nedávnej reforme aj naďalej sleduje princíp prerozdelenia, treba tiež starostlivo uvážiť ďalšie úpravy v snahe dosiahnuť tesnejšiu závislosť medzi dávkami a príspevkami. Mohlo by ísť aj o úpravu súčasného vzorca modifikovaných dávok na základe inflácie (CPI – *Current Price Index*), alebo o zavedenie prístupu používajúceho virtuálne definované príspevky (*Notional Defined Contribution* – NDC), ktorý má ustálenejšie fiškálne dôsledky. Pojem NDC vychádza z nasledovného. Po zavedení úplne financovaného druhého piliera bude dôležité pre vládu rozhodnúť o pomere príspevkov do jednotlivých pilierov, ktorý bude odvádzať každý jednotliviec. V Maďarsku to bolo napríklad určené na 6 %. Tento rok sa odvod zvýši na 10 %. Pôjde o individuálne príspevky každého z účastníkov systému dôchodkového zabezpečenia, najmä do druhého piliera. Trhovo orientované fondy budú fungovať tak, že budú reagovať na vývoj trhu. Táto metodológia sa používa preto, aby sa zvýraznil rozdiel medzi prvým a druhým pilierom. Hodnota príspevkov do druhého piliera bude závisieť od výkonnosti kapitálového trhu. Znamená to, že hodnota každého príspevku na individuálnom účte bude závisieť od hodnoty aktív na kapitálovom trhu. Kapitálový trh na Slovensku však vôbec neplní svoje funkcie a ceny finančných aktív na ňom neodrážajú ich skutočnú hodnotu a sú veľmi zdeformované.

Ak by prvý pilier dlhodobo vykazoval deficity, druhý pilier by nebol stabilný a nedalo by sa do neho odvádzať veľké percento. Druhý pilier závisí od stability a robustnosti kapitálových trhov, na ktorých budú trhovo orientované fondy zhodnocovať svoje príspevky. Rozvoj kapitálového trhu na Slovensku je iba počiatočnom štádiu. Je viac ako zrejmé, že zavedenie druhého piliera úplne závisí od rozvoja kapitálového trhu na Slovensku a od opatrení zameraných na stabilizáciu prvého piliera.

Medzi riziká patrí aj *závislosť efektívnosti systému od nákladov na redistribúciu finančných prostriedkov v súkromnom pilieri*, rizikom sú teda náklady na výber úspor a nákup anuity. S týmto problémom súvisí „povinnosť“ vstupu do systému. Tým, že je nepovinný pre doteraz odvádzajúcich (čo je správne), je založené riziko nízkej „hromadnosti“ a tým aj nižšej efektívnosti, nižšej konkurencieschopnosti jednotlivých inštitúcií zaoberajúcich sa správou dôchodkových úspor.

Medzi riziká reformy patria *výkyvy na svetových kapitálových trhoch* a podvody na slovenskom kapitálovom trhu. Nedá sa reálne predpokladať, že v priebehu najbližších rokov sa kapitálový trh rozvinie tak, aby fungoval tak ako v štandardnej ekonomike.

Okrem rizika výkyvov na trhoch existujú aj *fiškálne riziká*. Je celkom evidentné, že dobrý systém dôchodkového zabezpečenia vyžaduje veľmi prísny a dôsledný systém dohľadu, aby sa minimalizovali riziká zneužitia týchto prostriedkov. Dôchodková reforma a zdroje, ktoré z nej vziať, môžu byť významným stimulom rozvoja kapitálového trhu. V krátkodobom horizonte najmä preto, lebo po vstupe do Európskej únie sa dá očakávať rýchlejší rast miezd ako doteraz. V strednodobom horizonte možno sotva očakávať vysoké zhodnotenia úspor v dôchodkových fondoch. Výnosy sa môžu dostať aj do záporných hodnôt. Pred vstupom Slovenska do EMÚ bude medzi riziká patriť aj *kurzové riziko*.

Okrem vzniku druhého piliera sú možné reformy aj v oblasti prvého piliera. Mali by pozostávať v zlepšení výberu dôchodkových príspevkov, najmä od samostatne zárobkových osôb, mala by sa zväčšiť priehľadnosť účtovníctva prvého piliera. Dávky by sa mali presne hodnotiť a postupne by sa malo upúšťať od nesystémových dávok, napríklad by sa malo ustúpiť od započítavania vysokoškolského štúdia do nároku na dôchodok. Existujúce nesystémové dávky by sa mali financovať zo štátneho rozpočtu. Patrí medzi ne aj ustanovenie, podľa ktorého rodičia môžu znížiť o pol percenta odvody na dôchodkové zabezpečenie za každé dieťa. Takto získané úspory v rámci dôchodkového fondu sa budú môcť distribuovať účastníkom trhu vo forme zníženia odvodov z miezd.

Literatúra

- [1] Analýza dôchodkového systému na Slovensku: Bratislava: M. E. S. A. 10, január 2002.
- [2] BAČIŠIN, V.: Dôchodková reforma a limity kapitálového trhu. In: Mena, bankovníctvo, finančné trhy. [Zborník referátov z medzinárodnej vedeckej konferencie.] Bratislava: Národohospodárska fakulta Ekonomickej univerzity v Bratislave, 7. 11. – 8. 11. 2002.
- [3] BAČIŠIN, V.: Základné črty dôchodkovej reformy v Poľsku. Finančné noviny, 30. 7. 2001; www.fini.sk
- [4] BAČIŠIN, V.: Kapitálový trh. In: MARCINČIN, A. (ed.): Hospodárska politika na Slovensku 2000 – 2001. Bratislava: SFPA 2002.

- [5] GONDA, P.: Nevyhnutnosť a možnosti zásadnej zmeny dôchodkového systému. Bratislava: Konzervatívny inštitút 2002.
- [6] GRAVE, R.: Vystúpenie na prezentácii štúdie Slovenská republika – prehľad rozvojovej politiky. Bratislava: 12. 11. 2002.
- [7] Koncepcia reformy sociálneho poistenia v SR. Bratislava: Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny SR, január 2000.
- [8] Koncepcia reformy systému dôchodkového zabezpečenia v SR. [Rukopis.] Bratislava, január, február a marec 2003.
- [9] Koncepcia reformy systému dôchodkového zabezpečenia v SR. [Definitívna verzia.] Bratislava, apríl 2003.
- [10] Návrh legislatívneho zámeru na vypracovanie návrhu zákona o kapitalizačnom pilieri dôchodkového poistenia. Bratislava: Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny SR, máj 2002.
- [11] Návrh poslancu Národnej rady Slovenskej republiky Petra Tatára na vydanie zákona o dôchodkovom poistení a o zmene a doplnení niektorých zákonov. Bratislava, február 2002.
- [12] FEKETE, I.: Reforma sociálneho poistenia formou životného a dôchodkového poistenia prostredníctvom komerčných poisťovní. [Referát na konferencii *Reforma sociálneho poistenia v SR*.] Bratislava, 27. 1. 2000.
- [13] Slovenská republika – prehľad rozvojovej politiky. [Neoficiálny preklad.] Svetová banka, november 2002.
- [14] STRAPEK, J.: Privatizácia dôchodkových systémov vo svete. [Referát na konferencii *Stredoeurópsky finančný týždeň*.] Banská Bystrica, 19. 9. 2001.
- [15] Strednodobé priority hospodárskej politiky SR. [Materiál na rokovanie vlády SR.] Bratislava, jún 1999.
- [16] THOMAY, M.: Potrebujeme štátny dôchodkový systém? Liberálny víkend. [Workshop.] Senecké jazera, 20. októbra 2001.
- [17] THOMAY, M.: Koncepcia reformy dôchodkového systému. Bratislava: Nadácia F. A. Hayeka, jún 2002.
- [18] Význam reformy dôchodkového systému. [Vystúpenie Ivana Mikloša na konferencii Nadácie F. A. Hayeka.] Bratislava, 6. 4. 2003; www.profini.sk